

Literatures: de la Bíblia al 'Tirant', 1

Per una tradició ja respectable, aquestes setmanes de primavera els papers impresos i relligats tenen un (efímer) protagonisme públic, passant pel 23 d'abril i per la Fira del Llibre de València que comença el 24,

Joan Francesc Mira

i que s'acosta ja al mig segle de vida. "La Fira del Llibre", diu el programa, "s'alça com una pacífica i joiosa festa afirmativa que celebra la producció pròpia i aliena", idea o proposta que em sembla excel·lent: parlarem, doncs, de llibres, i de "la producció pròpia i aliena", que hauria de significar també la que procedeix de, o tracta de, altres pobles i cultures. Cosa que, per posar-la en perspectiva, és una gran novetat en la història dels llibres i del seu contingut. Mirem, per tant, de fer una brevíssima repassada a la història. Per començar, la presència d'altres pobles, gents, llengües i cultures, en la literatura antiga, està sempre oscil·lant entre l'estranyesa, la crònica, l'horror i l'entreteniment curiós. Des de la Bíblia, per exemple, que és ella mateixa una petita biblioteca literària, on els egipcis, els filisteus, els cananeus, o els babilonis apareixen regularment com a abominables, idòlatres perversos i dignes de les iras de Jahvè o de la simple exterminació. L'únic poble respectable als ulls de Déu som nosaltres mateixos, els hebreus, i Déu parla només la nostra llengua, que és la llengua. Bé, més o menys el mateix que creuen o han cregut la major part dels pobles, amb un Jahvè o sense. Després, si voleu, les històries d'Heròdot, Xenofont en l'*Anàbasi* o Juli Cèsar en *De bello gallico* fan populars els curiosos costums d'orient i d'occident, tan atractius per als lectors de campanyes militars. Però els pobles mateixos, i menys encara les seues llengües i les seues cultures, els interessaven ben poc als grecs o als romans. I a qui li interessaven els textos escrits en la llengua dels perses, o la literatura oral dels celtas? No era imaginable, certament, una col·lecció de "literatures orientals" circulant en traducció grega o llatina. I no tinc notícia que Plató o Virgili foren traduïts al caldeu o a l'egipci. Simplement, allò que es feia, es deia o s'escrivia fora del propi cercle no existia. I l'únic exemple de policentrisme

és el de l'època hel·lenística, quan al costat d'Atenes també Alexandria, Antioquia o Pèrgam són capitals culturals: però era un policentrisme dins de la llengua grega. Una mica més endavant, quan el món greco-romà esdevé un món cristianitzat, qui-

na literatura els interessa als cristians? Encara la llatina, una mica la grega, o no cap.

I bé, això ha estat més o menys l'estat invariable de les coses, al nostre cercle europeu, fins un temps molt recent. El món de la literatura, com els altres mons, ha estat sempre perfectament pla, no redó: tenia un centre, un "nosaltres", i perifèries més o menys remotes. Com les altres dimensions de la història, també la història de la literatura "universal" (vista des d'Europa, és clar) ha estat un llarg procés d'expansió i d'incorporacions, lentes i dificultoses. Què en sabem, per exemple, fins un temps molt recent, dels llibres clàssics o populars de les literatures que des de l'occident veiem com a "orientals"? Ben poca cosa. De les literatures de l'Índia, només hem conegut directament o indirectament el *Panchatantra* (alerta, abans aquest nom, juntament amb el *Mahabharata*, apareixia en la Història de la Literatura Universal del batxillerat: ara al batxillerat no hi ha ni història, ni literatura, ni res que siga universal), que a través del persa i de l'àrab arriba al llatí en el segle XIII, i d'ací al *Calila e Dimna* castellà, o al mateix *Llibre de les bèsties* de Lull. Després, res, fins que a finals del XIX i principis del XX arriba a Europa l'obra més o menys mística de Rabindranath Tagore. I el *Kamasutra*, és clar. De la literatura àrab (o persa), els lectors europeus només n'han conegut *Les mil i una nits*, que és un conjunt de textos dels segles IX i X, que únicament esdevindran populars a partir de la traducció francesa d'Antoine Galland, del 1704-1715, amb la consegüent difusió de noms ja tan familiars com Xahrazad, Aladí o Alí Babà. Després, res més, fins ara mateix: quants europeus havien llegit res traduït de l'àrab, abans de llegir Naguib Mahfuz? I per a Europa, fins ben entrat el segle XX, la literatura de la Xina o del Japó ha estat rigorosament inexistent.

"Com les altres dimensions de la història, també la història de la literatura 'universal' (vista des d'Europa, és clar) ha estat un llarg procés d'expansió i d'incorporacions, lentes i dificultoses. Què en sabem, per exemple, fins un temps molt recent, dels llibres clàssics o populars de les literatures que des de l'occident veiem com a 'orientals'?"